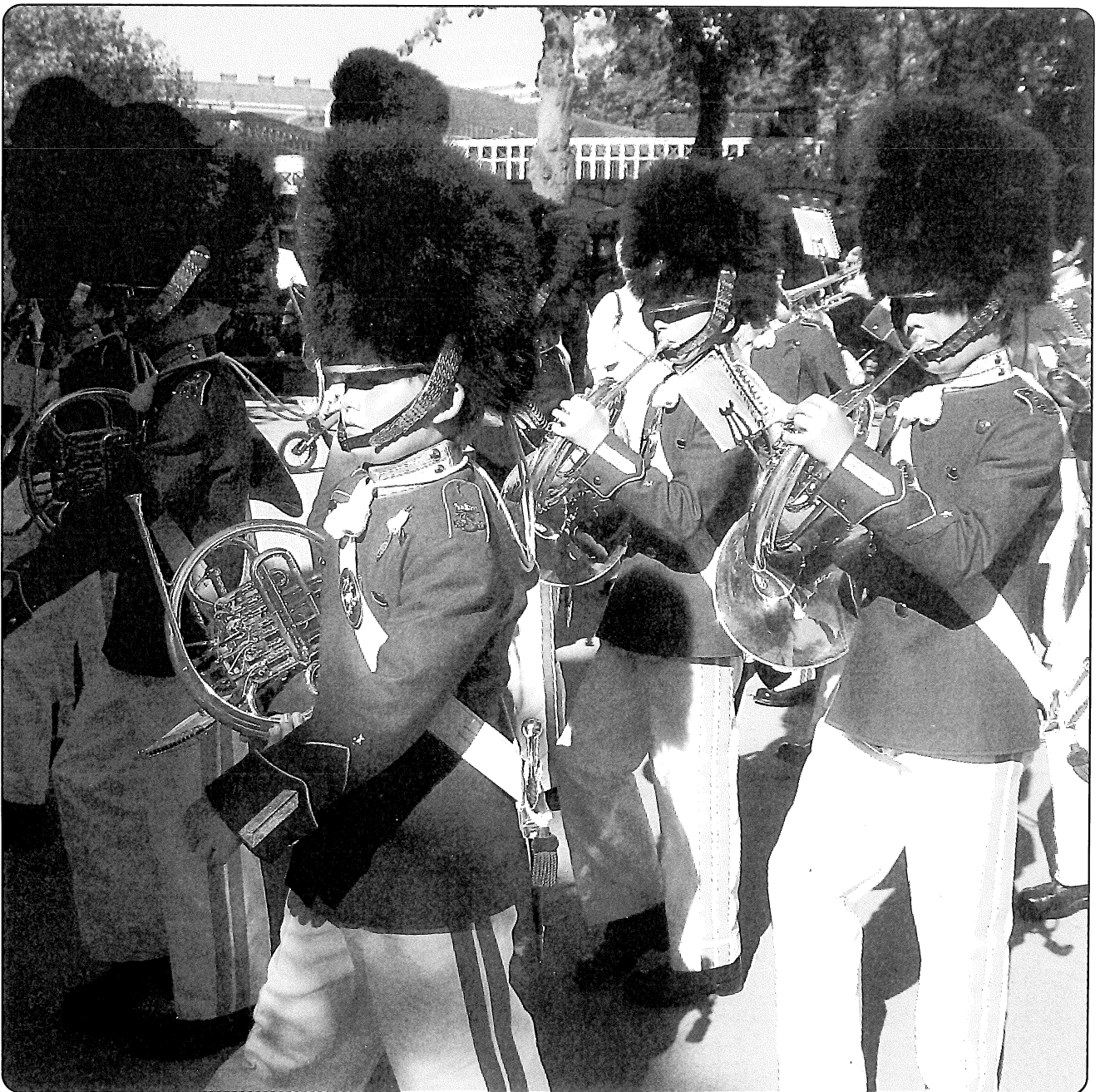

Movitz

Svenska Hornsällskapets medlemstidning

Nr 22, december 2005

INNEHÅLL

Ordföranden har ordet	3
Kalendern.....	3
Hört och Hänt	3
Lunds akademiska kapell.....	4
Utlandsstudent i Freiburg.....	11
Bernhard Crusell	12
In Memoriam	14
Liten hornträff med stora planer	15
Rättelse	15
Nordiskt Hornseminarium 4-10 juli 2006.....	16

BESÖK

SHS HEMSIDA

www.shs.home.se

TIDNINGSGRUPP

Anita Andersson

08-37 32 67
a.anita@telia.com

Thomas Lindgren

08-720 55 25
lindgren.t@telia.com

Malcolm Page

031-18 09 25
malcolm.page@tele2.se

Lennart Stevensson

08-33 53 28
stevensson@passagen.se

Sven-Erik Sieurin,

hemsideredaktör

070-683 88 08
sieurin@home.se

STYRELSE

Brita Jervidalø Jensen,
ordförande

040-92 14 33
brita.jervidalø.jensen@lt.slu.se

Carl Magnus Trygg,
sekreterare

040-26 71 69
carl-magnus.trygg@lund.se

Johan Jeppsson, kassör

040-92 46 18
jeppsjohan@yahoo.se

Einar Öhman, ledamot

040-12 02 17
enar.ohman@epsilon.telenordia.se

Henrik Kristensen, ledamot

+45 32 96 53 51

Hans Svensson, suppleant

040-12 68 69
hassehorn@hotmail.com

Lennart Bern, suppleant

040-26 43 50
lennartbern@swipnet.se

*Svenska
Hornsällskapet*

UTGIVARE

Svenska Hornsällskapet

TRYCKERI

Litorapid AB, Göteborg

MOVITZ, ISSN 1104-8700

BLI MEDLEM!

Är du inte medlem redan
eller känner någon som
borde vara det?

Medlem blir man genom
att betala årsavgiften
200 kr, 100 kr (stud) eller
300 kr (familj) till
pg 58 31 07-8.

Kom ihåg att ange namn och adress
på inbetalningskortet!
Meddela e-postadress om du önskar
föreningens e-brev.

OMSLAGSBILDEN

Här marscherar 4 unga hornister
i Tivoligardet i Köpenhamn
förbi i sommarvärmen.
Foto: Thomas Lindgren

MOVITZ TILL SALU!

Alla Movitz-läsare kan nu
komplettera sin tidskriftssamling
genom att köpa nummer som
saknas för 25 kronor styck eller
fem tidningar för 100 kronor (plus
eventuellt porto). Beställa
går bra att göra av Anita Andersson
på 08-37 32 67

eller a.anita@telia.com

En förteckning över innehållet
i de olika numren finner
du på vår hemsida
www.shs.home.se

ORDFÖRANDEN HAR ORDET

Hej! Igen dags för några ord från ordföranden och styrelsen. Här i Skåne fortsätter det ständiga arbetet med att planera för hornsällskapets verksamhet. Just nu hänger flera bollar i luften – planering av årsmöteshelgen, ansökningar och deadlines samt att en arbetsgrupp som leds av Annmari Wangin med stort engagemang och drivkraft jobbar och organiserar nästa års stora nordiska hornhappening! Det Nordiska Hornseminariet 2006!

Vi hoppas att se så många av er som möjligt i Vara mellan 3 och 8 juli nästa sommar! Spännande solister,

konsalter, föreläsningar, seminarier, möten med andra hornintresserade från hela Norden m.m. kommer att göra Det Nordiska Hornseminariet till en helt speciell vecka!

Innan dess kommer vi i vanlig ordning hålla årsmöte, också nästa gång i Malmö/Lund-regionen. Vi i styrelsen kommer att skicka ut informations- och anmälningspapper till våra medlemmar innan jul. Programmet kommer bland annat att innehålla konsalter, masterclasses, föreläsningar, ensemblespel, underhållning, årsmötet och middag med efterföljande avslappande sammankomst!

I korthet är detta delar av vad vi arbetar med för tillfället. Vi hoppas ni inte tvekar kontakta oss om ni har frågor, synpunkter eller idéer ni vill lufta med oss! Nytt till denna gång är att alla medlemmar också lätt kan kontakta styrelsen via mailadressen hornsallskapet@hotmail.com.

Denna adress kollar styrelsen av med jämna mellanrum – ris & ros tas emot med tack!

Till nästa gång önskar jag alla gamla och nya medlemmar en skön höst och vinter!

Er ordförande
Brita

KALENDERN

27 januari

Berndt Johansson är solist med Gävle symfoniorkester.

11-12 mars

Hornsällskapets årsmöte i Lund/Malmö.

6 april

Kurt Atterbergs hornkonsert med **Björn Eriksson** och Uppsala Kammarorkester i Uppsala universitetsaula.

4-10 juli

Nordiska hornseminariet i Vara konserthus.

21-29 juli

International Horn Workshop i Kapstaden, Sydafrika.

HÖRT OCH HÄNT

HEDERSLEDAMOT

Ib Lanzky-Otto, solohornist i Stockholmsfilharmonin, har blivit utsedd till hedersledamot i International Horn Society.

STIPENDIATER

Anna Bengtsson i Stockholmsfilharmonin har fått Familjen Schreiters resestipendium på 20 000 kr. **Annamia Eriksson** och **Danilo Kadovic** har tilldelats stipendier ur

E Johnsons fond på 20.000 respektive 15.000 kr och **Emma Widengård** har fått Springer-Nissvandt-stipendium på 15.000 kr.

SKI VTIPS

Erland von Kochs samtliga Monologer för olika instrument finns nu utgivna på en dubbel-cd, skivnummer IMCD 096. **Per Göran**, som är solohornist i Göteborgs-symfonikerna har spelat in hornmonologen. Läs mer på www.intim-musik.se

NYANSTÄLLD

Björn Olsson är nyanställd i Hovkapellets hornstämma. Stort grattis från Movitz!

FINT BESÖK

Inger Besserudhagen, solohornist i Oslofilharmonin, gästade Stockholm i dagarna tre i oktober. Hon undervisade vid Musikhögskolan och spelade en solokonsert på SAMI med musik av bl a Messiaen och Haydn.

LUNDS AKADEMISKA KAPELL

HORNISTERNA, DERAS INSTRUMENT OCH REPERTOAR
UNDER 1700-TALET'S SENARE HÄLFT
DEL 2

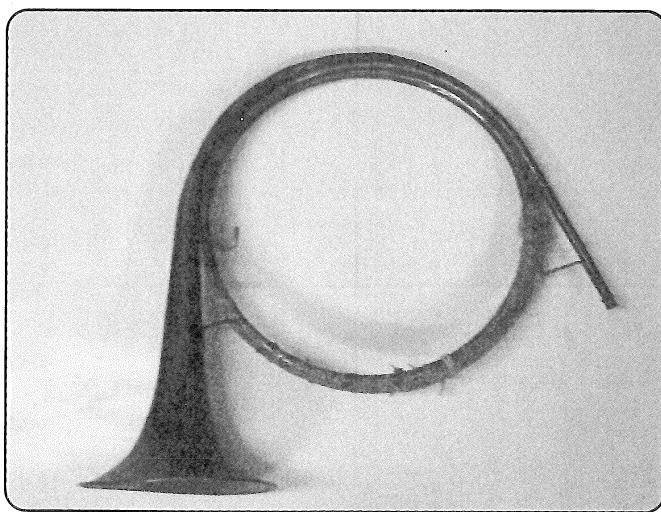
STUDIUM AV INSTRUMENT SAMT SÄRSTUDIUM AV
P A CARLSSONS (1779-1843) VALTHORNSPRODUKTION

Hornen
Under 1700- och 1800-talen har ett antal horn ägts av Akademiska Kapellet. Den första anteckningen rör *2ne Valthorn med 4 stämbyglar och 2ne münstycken*.¹ Instrumenten är antecknade i 1755 års instruktion för director musices, alltså samma år som Kraus började lämna in ämbetsmemorial rörande kapellets verksamhet. Instrumenten borde ha varit av enklaste naturhornstyp; utan inventionstillsats men vara tänkta även för annat än ren signalgivning. Man kan tänka sig att de användes vid kapellets offentliga akademiska åtaganden och repetitioner inför dessa. Några noggrannare anteckningar står ej att finna i källorna om tillverkare eller ursprung. De två hornen ingick bland de första instrument som director musices Kraus begärde att få köpa till den nystartade verksamheten tillsammans med en fagott, två trumpeter, två oboe d'amour och ett par pukor. I början av år 1747 var frågan färdigbehandlad och man beslöt att sända Kraus till sin hemstad Jönköping för att köpa instrumenten.

Som skäl för att motivera sökande i äldre källor har den rikliga förekomsten av kvittenser använts; kvitto borde finnas bevarade från inköpstillfället. Så är dock inte fallet, från år 1745, när Kapellet startade, fram till 1755, när den första inventarieförteckningen upprättades, före-

kommer inte några kvitton i universitetets handlingar som rör inköp av valthorn.² Inget av de andra instrumenten omnämns heller i källmaterialet, förutom pukorna, vilka köptes från Jönköpings "Cavallerie Corps" till priset av 45 daler silvermynt. I samband med beslutet att köpa instrumenten till Kapellet underströks följande: "thessa instrumenter köpas nya och icke gamla, eller nötta"; för att belägga proveniensen bör alltså en tillverkare i trakterna kring Jönköping påvisas.

En senare förteckning från år 1765

Ill. 1 Högt c-horn i Kapellets ägo, tillverkat år 1760 av Johann Gottfried Leutholdt. Foto: författaren.

nämner, med all sannolikhet³, samma *2ne Walthorn och 8 stämbyglar och 4 mundstycken i godt stånd*.⁴ Att instrumenten fortfarande, efter tio års brukande, var i gott skick är anmärkningsvärt; man måste alltså ha månat oerhört om de dyra instrumenten.

Räkenskaper efter Kapellets verksamhet förekommer sällan under dessa år, men år 1751 har särskilda inköp

gjorts. Enligt nedan redovisar Kraus:

Sordiner 8 stycken a 8 :/: stycket
Tillsatser till Trumpetter [...] Stämbyglar till Valthornen 2 stycken a 16:/: stycket⁵

De åtta sordinerna måste rimligtvis vara för stråkar; Kraus skriver tidigare att inköpen gjordes för Fredrik I:s begravning och högtidlighållandet i samband med detta. En sordinerad stråkensemble skulle med all sannolikhet vara lämplig för ett sådant tillfälle. Men Kraus visste att de ljudstarkare hornen och trumpeterna skulle komma väl till pass under firandet av den stundande kröningen av Adolf Fredrik och dennes bröllop med Lovisa Ulrika; varför inköpet gjordes redan under våren.

De båda hornen som Kapellet ägde var med all sannolikhet av enklaste naturhornstyp; experimenterandet med inventionstillsatser började under 1750-talet i Johann Werners verkstad i Dresden, men att en provincialbyggare i Jönköping skulle utveckla samma idéer

är inte troligt. Kapellets instrument var troligen två horn av jakthornsmodell stämnda i F, som skulle spela tillsammans med D-stämnda trumpeter och då behövde transponeras.

År 1772 fick Kraus ett erbjudande från tullförvaltaren Jonas Svensson i Landskrona att köpa dennes musiksamling. Efter besök i Landskrona och

behandling av den kostbara frågan hos universitetets Konsistorium, beslutade man att köpa in nästan hela samlingen bestående av solokonsert, symfonier och kammarmusik – nästan allt föreliggande i handskrifter – samt två violiner, en cello och två valthorn med byglar och ”övriga tillbehör”.⁶ Inte heller här verkar noggrannare beskrivningar finnas att tillgå.

Inte förrän på artonhundratalet återfinns horn i inventarieförteckningarna igen. *1 st Waldhorn gammalt stött, men något brukbart. 1 st Waldthorn alldeles lika med förra,*⁷ står antecknade i år 1822 års inventarieförteckning. Om det handlar om Kapelletts äldsta instrument eller om Svenssons horn går ej att fastställa. I marginalen finns en senare anteckning om att hornen såldes på auktion i september år 1842; efter denna auktion verkar ingen dokumentation finnas bevarad, varken i form av kvittenser eller skrivelser.⁸

Friedrich Kraus dog år 1781 och ersattes samma år med stadsmusikantsonen Christian Wenster d y. Familjen Wenster var en stor samlare av musik och hela den privata samlingen donerades till akademiska kapellet under 1800-talet. Från donationsbrevet kan man hämta uppgifter om de instrument som fanns i Wensters privata samling, instrument som med all sannolikhet åtminstone hade använts under Christian Wenster d y:s kapellmästartid av kapelletts musikanter. Om de horn som donerades till kapellet har vi, till skillnad från de tidigare instrumenten, alla möjligheter att forska; inte nog med att de är noggrant beskrivna i donationsbrevet utan de ägs fortfarande av kapellet och går att beskåda i Lund och på Musikmuseet i Stockholm.⁹ Det ena hornparet (Ill.1) har följande inskription på klockstyckena: *Gemacht WERNER und LEYDHOLDT in Dresden. Anno 1760.* Tillverkaren Johann Gottfried Leutholdt var enligt samtida musiklexikografer uppskattad för sitt hantverk men han behandlas likväl mycket

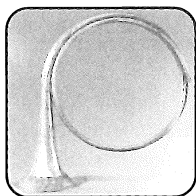
kort i artiklarna. Ernst Ludwig Gerber skriver i sitt lexikon utgivet åren 1812–1814:

Leutholdt (Johann Gottfried) en mycket berömd bleckblåsinstrumentbyggare i Sachsen, vars trumpet, tromboner och horn är tillräckligt kända, dog kring år 1780.¹⁰

Hermann Mendel skriver vidare i sitt lexikon från år 1870–1883:

Leutholdt, Johann Gottfried, tysk bleckblåsinstrumentbyggare [som] levde i Sachsen, sitt födelse-land, och under 1700-talets andra hälft erhållit ett utomordentligt utbre- rykte, då hans tromboner, trumpet och horn var kända och uppskattade i alla länder. Han tycks ha dött omkring 1780.¹¹

Senare forskning har visat att Leutholdt var efterträdare till Johann Werner i Dresden, vilken i samarbete med hornisten Anton Joseph Hampl, anses ha utvecklat det första inventionshornet. Efterträdande Leutholdt

Ill. 2 Högt c-horn tillverkat år 1734 av Johann Werner.

blev dock – både Mendels och Gerbers artiklar till trots – inte lika uppskattad som sin mästare, utan byggare i Wien erhöll bättre rykte om kvalitet som likställdes med mästaren Werners produktion.¹² Likheten mellan Werners (Ill.2) och Leutholdts (Ill.1) byggen är likväl stor; det höga c-horn, tillverkat av Werner, som finns bevarat i *Museum für Geschichte der Stadt Dresden* har stora visuella likheter med Kapelletts leutholdthorn. Klockstycket är hos båda instrumenten små och rikligt dekorerade med girlanger och uppgifter om tillverkare, ort och

årtal. Röret är likaså smalt hos båda tillverkarna, dock verkar Werners instrument vara tänkt att kompletteras med munrörsbyglar. Intressant är förstås även att Kapelletts instrument fortfarande är lindat med linneband.

För Werners instrument uppger Herbert Heyde¹³ följande uppgifter: instrumentet är tillverkat år 1734, stämt i högt c, röret är lindat två-och-ett-halvt varv och har en längd på 2 533 mm, mått över korpus 290–300 mm, munrörets diameter 7,8 mm och klockstyckets diameter 151 mm. Leutholdts instrument är tillverkat 1760, är stämt i högt c, röret är lindat två-och-ett-halvt varv, mått över korpus 300 mm, klockstyckets diameter 160 mm och klockstycks-kransen 45 mm.

Det som gäcker tanken är att det leutholdthorn som finns i Kapelletts ägo är tillverkat i samma verkstad som de första inventionshornen och tillverkat av eleven till inventionshornets utvecklare.

Tillverkaren till det andra hornparet som finns i Kapelletts ägo för en helt anonym tillvaro i modern instrumentforskning. Påskriften på hornen lyder: GOTTFRIED AUGUST LEHNHOLDT IN LEIPZIG, men någon Lehnholdt går inte att finna i modern litteratur eller i äldre lexika. Instrumenten borde vara tillverkade under 1700-talets senare hälft, kanske en bit in på 1800-talet, och som påskriften säger, i Leipzig. Utöver två valthorn finns två naturtrumpeter av samma byggare bevarade i Kapelletts samlingar, inte heller dessa tillför någon ny kunskap om hantverkaren.

PA Carlsson, samtida reception och produktion

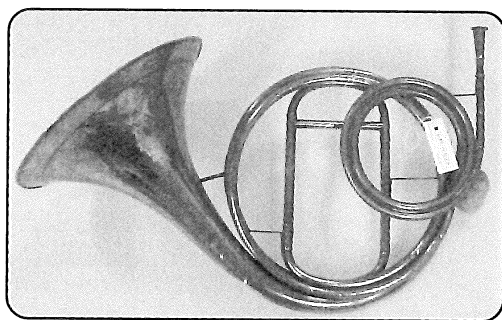
Ytterligare horn har passerat genom kapellet och två väl beskrivna instrument är de av en svarvare Carlsson i Karlskrona. Instrumenten beskrivs i 1822 års inventarieförteckning:

1 st nytt Inventions Waldthorn af

Carlson i Carlsrona, blott 3 år gammalt med alla sina tillsatsstycken och munstycken.

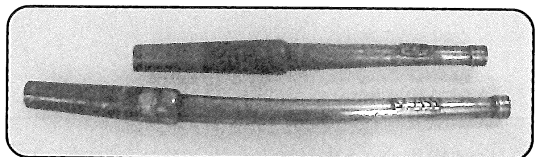
1 st Inventions Waldthorn alldeles lika med förra hvardtill det hörer. Hvardera Waldhornet förvaras i sitt särskilda handmålade fodral i form af flaskfoder, innuti klädt med Multum, och egna rum för hvarje till instrumentet hörande piece. Fodralerna försedda med lås och handtag.¹⁴

Om den svenske instrumentbyggaren P A Carlsson verkar ingen sammanfattning av befintliga undersökningar

Ill. 3 Orkesterhorn KM 4421, Kulturen i Lund. Munrörsbygeln är på detta instrument placerat på hornets utsida, till skillnad från många andra samtida instrument. Foto: författaren.

vara gjord och materialet är spritt och svåröverskådligt. Att just svarvare arbetade med instrumentbygge förekom runt om i landet och bevarat efter svarvare Carlsson från Karlskrona finns både tvärflöjter, klarinetter, en basun, kenthorn, inventionshorn och ett ventilhorn. Utöver dessa instrument talar skriftliga källor om att

Ill. 4a Transponeringsrör tillhörande orkesterhorn KM 4421, Kulturen i Lund. Foto: författaren.

bara under år 1832 hade 50 signaltrumpeter, 10 inventionstrumpeter, 12 valthorn, sju klaffhorn, 11 basuner och 14 jägarhorn tillverkats, allt till ett värde av 1831 riksdaler banko.¹⁵

I Musikaliska Akademiens hand-

lingar finns dokumentation bevarad som rör den provinsiella instrumentbyggaren. Bland annat undertecknar Bernhard Crusell i december år 1820 på följande omdöme om P A Carlssons hantverk:

[...] i afseende på harmonisk renhet, lätthet vid anblåsningen och yttre prydlighet, icke allenast öferträffa allt hvad i Sverige förut i denna väg blifvit produceradt, utan ock kunna jämföras med de bästa utländska Instrumenter af detta slag.¹⁶

En direktör Hirschfelt hade tagit med sig två valthorn till Musikaliska Akademien, ett i mässing och ett i silver, trumpet och kenthorn för att låta Carlssons hantverk bedömas. Akademiens sekreterare, Pehr Friegel, signerade en kungörelse en decem-berdag år 1820 som skulle publiceras i *Post- och Inrikes-tidningen* om Carlssons ypperliga hantverk, detta för att prioritera nationella instrumentbyggare framför de

utländska. För svarvaren i Karlskrona måste denna uppmärksamhet ha blivit näst intill omskakande, i ett tackbrev till Musikaliska akademien förklarar han att han har "egit naturligt anlag och till hjälp endast af ett outtröttligt bemödande utan Läromästare". P A

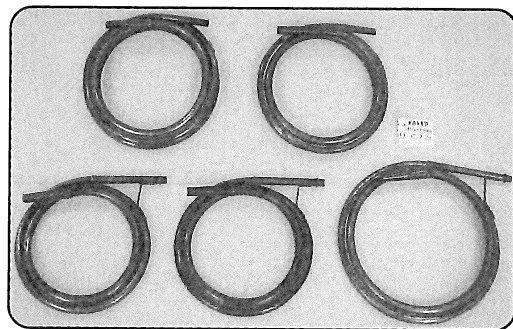
Carlsson var alltså självlärd, och som han fortsätter var han "uppfödd till annat yrke", men efter det goda betyget skall han "för det gladaste pligt att i detta mitt nya yrke kunna fortsätta min verksamhet". Man var så

nöjd med Carlssons hantverk att när man fick förfrågan från den i Berlin verkande instrumentbyggaren Louis Ferdinand Violet om etablering i Stockholm tackade man nej. Dels var Carlssons hantverk – som hade försett

inte bara regementen utan även Hovkapellet med instrument – av så hög kvalitet att kontinentala byggare inte behövdes, dels var man rädd att konkurrensen skulle sänka priserna för mycket för Carlsson. Kanske skulle man i stället kunna få Carlsson att flytta upp till Stockholm, menade man.

De goda orden om Carlssons instrumentbygge bör inte betraktas okritiskt; vid denna tid fördes en merkantilistisk nationalekonomi som resulterade i importförbud för både ädelträ (för träblåstillverkning) och färdiga instrument. Att man lyfte fram de egna hantverkarna låg helt i tiden och påverkade definitivt omdömena.

De båda instrumenten från Carlssons verkstad som kapellet låtit köpa såldes i maj 1888 på offentlig auktion. Varken de nya köparna eller auktionsförrättaren verkade ha lagt någon vikt vid att horn vid denna tid både tillverkades och användes i par, varför instrumenten skiljdes åt. Som historiebevarande institution – och de båda inventionshornen betraktades med all säkerhet som just historisk kuriosita –

Ill. 4b Munrörsbyglar tillhörande orkesterhorn KM 4421, Kulturen i Lund. Lägga märke till de två övre, avsågade byglarna som saknar stag och munstyckesansats. Foto: författaren.

var Kulturhistoriska Museet i Lund budgivare vid auktionen och försedde sig med ett av instrumenten (Ill.3) till priset av 15 kronor och 5 öre.¹⁷ Kulturhistoriska Museet har sedan dess förvaltat instrumentet och gör så än i dag. I Kulturens samlingar har instrumentet inventarienummer KM 4421. När man ser instrumentet slås man omedelbart av att KM 4421 är ett

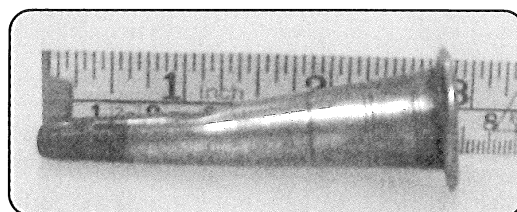
välhållet instrument med vacker lyster; inte bara byglar (Ill. 4a & b) utan även originalmunstycket (Ill. 5) finns bevarat. Klockstycket har endast enstaka bucklor, några lagningar förekommer inte och inte heller märken efter handhornsteknik. KM 4421 är helt omålat och ornamentiken är begränsad till klockstyckskransen där en dubbellinje samt tillverkarens signatur och ort är graverad.

Den bygel som sitter i mitten av instrumentet ger inte intryck av att vara av inventionstyp då den är markerad "N° 2". Snarare kan bygeln vara tänkt för stämning av instrumentet och tömning av kondensvatten, slutet på bygeln är ornamenterat med dubbellinjer. Till instrumentet finns två raka transponeringsrör där "2.ASS" respektive "2.A." är stansat på fastlödda plaketter. Båda rören har dubbellinjigt ornamenterade munstyckesförstärkningar. Fem stycken transponeringsbyglar för munröret finns bevarade med beteckningarna "1.DIS, 1.E, 2.E, B" och en bygel där plaketten har lossnat.

De två senare byglarna verkar avsågade då de saknar ansats för munstycke och endast rester av stagen finns kvar. Anmärkningsvärt är att transponeringsbyglarna måste placeras "utanpå" hornet, alltså från spelaren, vilket skiljer instrumentet från andra horn av samma typ, där munrörsbyglarna sitter på hornets insida, mot spelaren till. Med ledning av munrörsbyglarna, "avsaknaden" av inventionsbyglar och den låga transponeringen (B-horn) väljer jag att benämna hornet som ett orkesterhorn. Munstycket som finns bevarat är i original och är av en typ som kan beläggas till tidigt 1700-tal. Ett bleck (ca 0,7 mm), möjligtvis något tjockare än det till hornet, har formats till en kon och lötts i skarven. Rimen är en bit pålodd, något tjockare bleck (ca 2 mm), som har rundats i kanterna och fasats i munstyckets insida.

Vilka som köpte Kapellets instrument år 1888 framgår inte av bevarat material, varför det är omöjligt

att spåra det andra instrumentets öde. Antingen återfinns instrumentet nu i privat ägo eller på någon museal institution i landet. Om fallet är det senare kan instrumentet återfinnas genom *Riksinventeringen* som omfattade registrering av samtliga musikinstrument förekommande i landets offentliga institutioner. Resultatet är en lappkatalog som förvaras på Musikmuseet i Stockholm. Om fallet är det förra kan endast slummen leda oss till instrumentet. För den som vill ta del av undersökningen och dess tillvägagångssätt hänvisar jag till artikelns bilaga.

Ill. 5 Munstycke tillhörande orkesterhorn KM 4421, Kulturen i Lund. Foto: författaren.

Avslutning

Artikelns översiktligt försök belysa de förhållanden som rådde i en landsortsorkester under 1700-talets mitt. Vi har påvisat att de som spelade horn i Kapellet inte gjorde det enbart som hornister utan som multi-instrumentalister för att kunna ta del av de stipendier som universitetet delade ut till engagerade studenter. Det var ofta prästsöner som studerade, antingen till jurist eller till präst och senare återfinns de ofta i de högre samhällsklasserna.

Repertoaren var i huvudsak tysk och italiensk och som hornist medverkade man i genrer som sinfonior och ouvertyrer. Det är uppenbart att den repertoar som återfinns i Kapellets äldsta notsamlingar har valts med mycket stor omsorg och att hornisternas skicklighet mycket väl kan återspeglas i valet av musik. Dock bör förbehållet pålysas de ofta mycket svåra hornstämmor som med jämna mellanrum framträder; rimligen var professionella stadsmusiker medverkande vid dessa verk.

Redan från starten har det funnits horn i Kapellets instrumentsamling och dessa ersattes och kompletterades med jämna mellanrum. De första instrument som nämns bör ha varit av naturhornstyp och likaså kan de senare instrumenten ha varit av samma typ. Under 1800-talets början köptes två inventionshorn från P A Carlsson i Karlskrona – en byggare med mycket gott renommé – varav ett finns bevarat på Kulturen i Lund. Den tidsödande processen att hitta det förkomna instrumentet gav inte önskat resultat men belyser i stället svensk valthornsproduktion under 1800-talet.

Slutligen poängterar jag att artikeln i huvudsak hanterar valda delar av Kapellets historia med enstaka exkurser. Självfallet skulle det vara mycket intressant att arbeta med det befintliga materialet från Kapellets start år 1745 och likaså den senare delen av 1800-talet. En del frågor är

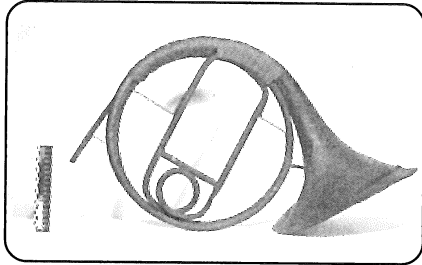
besvarade, andra återstår och många väcks under skrivandet; varför sålde man hornen år 1888 – hade man köpt in nya och var är i så fall de? Hur förändrades hornistens roll när man bytte director musices? Vem var personen P A Carlsson – vilka biografiska noteringar går att finna? Och en viktig jämförande fråga: hur såg förhållandena ut för hornisterna vid grannuniversitetet i Uppsala?

Bilaga

I bilagan till artikeln om hornisternas instrument i Akademiska kapellet redovisas försöken att spåra det saknade Carlssonhorn som köptes in under början av 1800-talet. Jag väljer att börja redogöra för vad *Riksinventeringens* lappkatalog erbjuder i fråga om Carlssonhorn och sedan berörs mycket kort instrument i privat ägo.

Sammanlagt finns på Musikmuseet i Stockholm inte mindre än tolv instrument av den provinsiella instrumentbyggaren P A Carlsson.¹⁸

Rörande de två inventionshorn av Carlsson som finns på Musikmuseet är proveniensen oklar; instrumentet med inventarienummer F64 (Ill. 6) inkom som donation från lektor Daniel

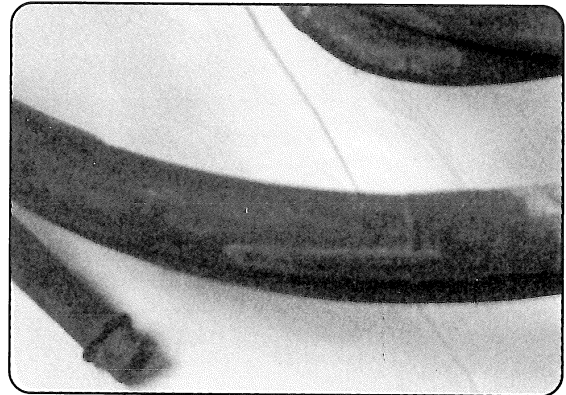
Ill. 6 Inventionshorn av P A Carlsson, inv.nr F64. Foto: Musikmuseet.

Fryklund i Helsingborg år 1966 och instrument M1556 inkom 1932 som gåva från en William Nilsson i Stockholm tillsammans med ytterligare sju bleckblåsinstrument.¹⁹

Inventionshorn F64 föreligger i tämligen dåligt skick, dock är instrumentet sammanhängande. Klockstycket är belastat med många och grova lagningar som tydligt är förorsakade av hornistens tumme och handflata. Skadorna vittnar om att instrumentet med all sannolikhet har ägts av en hornist med driven handhornsteknik och lång karriär som kanske professionell hornist. Som betraktare får man känslan av att inventionshorn F64 har varit ett älskat instrument och man fylls av vördnad

när man betänker vilka högtidsstunder hornet måste ha gett både musiker och publik. Ursprungligen borde endast klockstycket ha varit målat, förmodligen med en röd färg, men senare förefaller hela instrumentet blivit målat med en brunare färg. Förfarandet ter sig underligt men skulle kunna vara ett försök att stoppa en långtgående korrosion av fellegerad mässing. Det finns anledning att misstänka att Carlsson periodvis inte tillhandahölls nog kvalitativ mässing, då fler horn starkt har angripits av korrosion. Instrumentets anatomi är typisk för tiden och några innovationer presenterar Carlsson inte; hornets delar är sammansatt med enkla stag och kopplingarna mellan rörsektionerna likt kransen på klockstycket är enkelt ornamenterade med dubbla linjer. Namn och tillverkningsort är stansat på kransens övre del, mot spelaren till. I instrumentet sitter en bygel för E-hornstransponering, där "E" är stansat på en fastlödd plakett, även mittpartiet är målat och bygelsluten är ornamenterade med dubbellinjer. På ett äldre fotografi (Ill. 6) syns en lindning som enligt Musikmuseets anteckningar skall ha varit blå, denna lindning har nu dock fallit

bort. Varken fler byglar eller fodral tillhörande F64 förekommer i Musikmuseets samlingar. Klockstycket är något deformerat varför

Ill. 7 Inventionshorn Musikmuseet, M1556. Tyngd pålödd invid munröret på huvudröret. Foto: författaren.

diametern är svår att fastställa, cirka 288–295 millimeter, kransbredden är 30 mm, huvudrörets diameter från klockstycke till munrör är 355 mm.

Inventionshorn M1556 har sannolikt fått lida av dels dålig mässingslegering, dels av ett miserabelt handhavande; klockstycket är osammanhängande och totaldemolerat. Att döma av resterna av klockstyckets insida verkar dock inte spelandet ha åsamkat instrumentet någon skada. Klockstycket saknar helt lagningar och några märken efter handhornspel förkommer inte. För att föreligga i sådant dåligt skick verkar instrumentet med andra ord förvånansvärt ospelat.

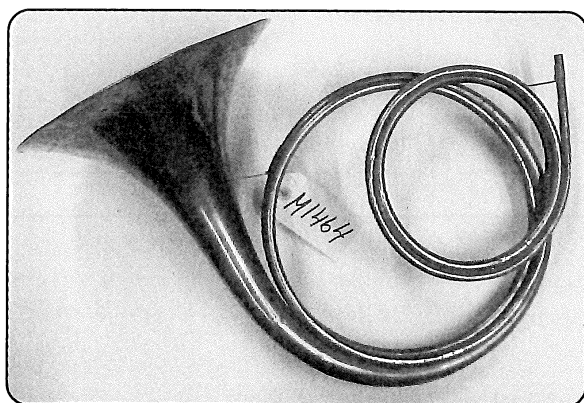
Att döma av skadorna i klockstycket verkar även detta instrument ha blivit målat och dessutom i samma kulör som det förra. Dubbellinjer pryder klockstyckets krans där tillverkare och ort står instansat. I inventionsinsatsen sitter en F-bygel med bokstav stansad på pålödd plakett, bygelpartiet är målat i samma brunröda färg som klockstycket och inventions-

Tabell över signerade Carlsson-horn

	Klockstycks-diameter	Kransbredd	Bygelbredd	Huvudrörs-diameter
M1464	284	30	-	305
IBB010	284	29	-	300
KM4421	285	30	130	285
M1556	-	27	-	315
F64	291	30	-	355
A7784	290	30	130	330
GM3852	287	30	143	352
HG2493	290			
1M16-8550	290	30	128	300
1M16-8549	280	31	136	270
1M16-8554	280	21	133	342

horn F64. En intressant detalj förekommer på huvudröret invid munnröret där en tyngd är fastlödd (Ill. 7). Tyngden är fäst dels på själva röret men även upp på kopplingen mellan rörsektionerna. Några förstärkningar av fogen har nog inte behövt göras utan frågan är om tyngden påverkar klangliga egenskaper; hade en kräsen musiker åsikter i frågan? Vidare menade man på Musikmuseet att det inte heller fanns några inventionsbyglar till instrumentet, något som senare visade sig vara fel; i en låda med lösa byglar återfanns inte mindre än fem till hornet hörande byglar (Ill. 8). Dessa byglar transponerar hornet i Dis, C, B, E och D vilket borde lösa klassificeringen av hornet: ett inventionshorn för orkesterbruk. På grund av klockstyckets totaldemolering är mätning omöjliggjord, kransen är 27 mm bred, diameter från munnrör mot klockstycke: 315 mm.

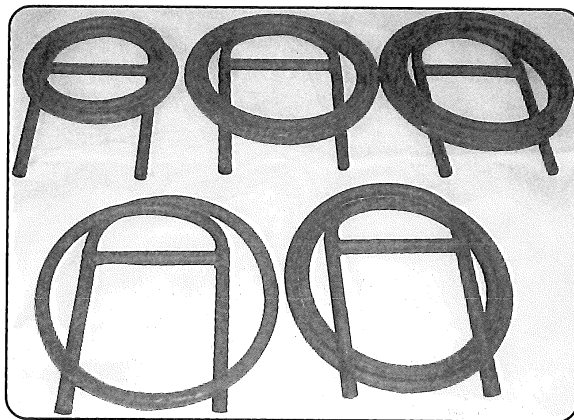
Ett tredje instrument (M 1464, Ill. 9) av Carlsson som föreligger i Musikmuseets samlingar är ett naturhorn (utan inventionstillsats) i mycket gott skick. Hornet förefaller nästintill ospelat, vilket inte förvånar då dylika instrument redan då borde ha förefallit arkaiska. Några skador förkommer inte på instrumentet, ej heller någon målning av klockstycket. I munnröret sitter bygel för F-transponering, några andra byglar känner man inte till.

Ill. 9 Naturhorn av P A Carlsson, Musikmuseet: inv.nr M1464. Foto: författaren.

Klockstyckets diameter: 284 mm, kransbredd 30mm, diameter mätt från munnrör mot klockstycke: 305 mm.

I Göteborgs Stadsmuseum återfinns ytterligare ett horn av Carlsson. Instrumentet är ett inventionshorn med inventarienummer GM3852, det föreligger i tämligen dåligt skick men har inte behövt lagas. Instrumentet är

Ill. 8 Byglar tillhörande Musikmuseets inventionshorn, M1556. Foto: författaren.

endast rödmålat i klockstycket och har där fläckvisa bortnötningar. På klockstyckets krans är tillverkare och ort angivet och den dubbellinjiga ornamentiken runt kanten återkommer. I instrumentet sitter en bygel för E-transponering och bokstaven är stansad på en plakett vilken är fastlödd på hornet. Bygelsluten likt sektionsskarvarna är ornamenterade likt klockstyckekransen med dubbellinjer, några förstärkningar eller pålödda detaljer förekommer inte. Munnrörets mynning är förstärkt och försedd med dubbellinjig ornamentik. Instrumentet köptes från artisten Reinhold Callmänder år 1910. Klockstyckets diameter: 287 mm, kransbredd: 30 mm, bygelns ytterbredd: 143 mm, diameter mätt från munnrör mot klockstycket: 352 mm.²⁰ Nästa Carlssonhorn förekommer i Östergötlands läns museums samlingar med inventarienummer A7784.

Instrumentet är ett inventionshorn med ett buckligt, orangemålat klockstycke som är lagat på ett ställe. Kransen är

ornamenterad med en enkel linje och tillverkare och ort är angivet. Bygel för B-transponering sitter i hornet med beteckningen "1.B" stansat på fastlödd plakett. Instrumentet skänktes åt 1931 av 1:a Livgrenadjärregementet till Museet.²¹ Att döma av tillhörande bygel och proveniens skulle instrumentet kunna vara ett inventionshorn för orkesterbruk.

Stiftelsen Musikkulturens Främjande äger ett mycket välhållt Carlssonhorn (IBB010) av naturhornstyp. Enstaka mindre bucklor förekommer på instrumentets omålade corpus och klockstyckets krans har tillverkarens märkning.

Hornet är tillverkat utan mittbygel, lindningar förekommer inte, till instrumentet hör sju byglar enligt följande: C, D, DIS, E, F, A och B. Instrumentets mått redovisas i tabell nedan.²²

Tre horn från Carlssons verkstad återfinns i mycket dåligt skick i Västergötlands museum i Skara. Klockstyckena är omålade och kransen har byggarens signatur, alla instrumenten är av inventionstyp där mittbyglarna är stämde på två horn i F och ett i DIS. Alla tre instrument donerades 1921 av Skara Allmänna Läroverk, instrumentens mått redovisas i tabell nedan.²³

Att döma av den bild som ställts till artikelförfattarens förfogande verkar det horn som finns i Hedemora Gammelgård (HG2493) vara av inventionstyp. Av riksinventeringens katalogkort framgår att klockstyckets diameter uppgår till 290 millimeter. Närmare uppgifter inväntades in i det sista till presstopp men Hedemora Gammelgårds ordförande hade ingen möjlighet att hinna bistå med ytterligare information.

Slutligen nämns att åtminstone ett Carlssonhorn förekommer i privat ägo. Om detta instrument har inte heller

någon heltäckande data kunnat samlas på grund av presstopp men av allt att döma är instrumentet av inventions-typ.

De horn som finns bevarade från Carlssons produktion kan nu delas in i "modeller" med hänsyn till de egenskaper som redovisats ovan.

a) Enkla naturhorn, utan inventionsstillsats, med munrörsbyglar. Bevarade finns: M1464 och IBB010.

b) Naturhorn med stämbygel och munrörsbyglar. Bevarat finns KM4421.

c) Inventionshorn med inven-

tionstillsats, utan munrörsbyglar. Bevarade finns: GM3852, A7784, 1M16-8549, 1M16-8550, 1M16-8554, F64, M1556 och HG2493.

Egenskaperna hos de båda hornen i kategori (a) är enligt tabellen ovan så lika att det som skiljer instrumenten åt snarast handlar om felmarginal i uppmätningen. Tyvärr är instrumentens proveniens oklar varför det skulle vara allt för osäkert att ta ställning till om hornen är tillverkade i par eller var för sig men efter samma ritning.

Angående instrumentet i kategori (b) vet vi att det har funnits två; instru-

mentet tillverkades för att vara ett parinstrument men var det saknade hornet finns har ovanstående undersökning inte kunnat visa

Slutligen återstår åtta inventionshorn spridda över fem lokaler i kategori (c). Även angående dessa blir det mycket svårt att hitta parinstrument, dels skiljer uppmätningssätten sig åt mellan olika tjänstemän dels är instrumenten i så dåligt skick att stora bucklor i till exempel klockstyckena kan påverka mätresultaten med centimeter.

Eric Wahlsteen

Källor och litteratur

Tryckt material

Andersson, Greger: "Repertoar under 1700-talet" ur *Spelglädje i Lundagård 250 år med Akademiska Kapellet*, Lund University Press, 1996.

Bromé, Janrik: *Karlskrona stads historia : På uppdrag av stadsfullmäktiges historiekommitté utg / Janrik Bromé. 2, 1790-1862*, Krooks bokhandel, Karlskrona: 1934.

Fitzpatrick, Horace: *The horn and horn-playing and the Austro-Bohemian tradition 1680-1830*, Oxford University Press, 1970.

Gerber, Ernst Ludwig: *Neues historisch-biographisches Lexikon der Tonkünstler*, Berlin 1812-1814.

Heyde, Herbert: "Blasinstrumente und Bläser der Dresdner Hofkapelle in der Zeit des Fux-Schülers Johann Dismas Zelenka (1710-1745)" ur *Johann Joseph Fux und die barocke Bläsertradition*, Tutzing 1987.

Hiebert, Thomas: "Virtuosity, experimentation, and innovation in horn writing from early 18th-century Dresden" ur *Historic brass society journal*, 4, 1992: 112-159.

Mendel, Hermann: *Musikalisches Conversations-Lexikon*, Berlin 1870-1883.

Sjöström, Carl: *Blekingska nationen 1697-1900 : biografiska och genealogiska anteckningar jemte historik*, Lund 1901.

Sjöström, Carl: *Skånska nationen före afdelningarnes tid (1682-1832) : biografiska och genealogiska anteckningar jemte historik*, E. Malmströms boktr., Lund, 1897.

Smithers, Don; Wolgram, Klaus och Bowsher, John: "Playing the Baroque Trumpet" ur *Scientific American*, April 1986: 108-115.

Vogel, Benjamin: *Dokumentation av Kulturens musikinstrumentssamling* (Katalog som förvaras på Kulturen i Lund).

Material föreliggande i handskrift

Arkivcentrum Syd (ACS), Lunds Universitetsarkiv (LUA):

Kansliet EVIIa: 32, 35, 37, 42

Kansliet EXIIIa: 1: 2

Räntekammaren och kontoret -1964, F 1A: 90, 91

Räntekammaren och kontoret -1964, E VIb: 5

Fotnoter

¹ ACS, LUA: Kansliet EVIIa: 32

² ACS, LUA: Räntekammaren och kontoret -1964, F 1A: 68-78

³ Inga anteckningar om försäljning eller nyinköp står att finna i källorna rörande instrumentariet, när instrument byttes ut antecknades detta ofta i inventarieförteckningens marginal, se nedan.

⁴ ACS, LUA: Räntekammaren och kontoret -1964, EVIb: 5

⁵ ACS, LUA: Räntekammaren och kontoret -1964, F 1A: 74

⁶ Greger Andersson: "Repertoar under 1700-talet" ur *Spelglädje i Lundagård 250 år med Akademiska Kapellet*, Lund University Press, 1996

⁷ ACS, LUA: Räntekammaren och kontoret -1964, EVIb: 5

⁸ ACS, LUA: Räntekammaren och kontoret -1964, F 1A: 199-202 och LUA: Kansliet -1930/31: E7A: 121

⁹ inv. nr: M176: Lehnholdt

¹⁰ Ernst Ludwig Gerber skiver i sitt lexikon: "Leutholdt (Johann Gottfried) ein sehr berühmter Blechinstrumentmacher in Sachsen, dessen Trompeten, Posaunen und Hörner bekannt genug sind, starb ums jahr 1780." *Neues historisch-biographisches Lexikon der Tonkünstler*, Berlin 1812-1814.

¹¹ Hermann Mendel skriver i sitt lexikon: „Leutholdt, Johann Gottfried, deutscher Blechinstrumentmacher, der in Sachsen, seinem Geburtslande, lebte und in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts einen ungemein verbreiteten Rufes genoss, da seine Posaunen, Trompeten und Hörner in allen Ländern

bekannt und geschätzt waren. Er scheint um 1780 bestorben zu sein.“ *Musikalisches Conversations-Lexikon*, Berlin 1870-1883

¹² Horace Fitzpatrick: *The horn and horn-playing and the Austro-Bohemian tradition 1680-1830*, Oxford University Press, 1970

¹³ Herbert Heyde: "Blasinstrumente und Bläser der Dresdner Hofkapelle in der Zeit des Fux-Schülers Johann Dismas Zelenka (1710-1745)" ur *Johann Joseph Fux und die barocke Bläsertradition*, Tutzing 1987.

¹⁴ ACS, LUA: Räntekammaren och kontoret -1964, EVIb: 5

¹⁵ Janrik Bromé: *Karlskrona stads historia : På uppdrag av stadsfullmäktiges historiekommitté utg / Janrik Bromé. 2, 1790-1862*, Krooks bokhandel, Karlskrona: 1934

¹⁶ Utdrag ur Musikmuseets excerptsamling rörande instrumentbygge, kopior ur Musikaliska Akademiens handlingar.

¹⁷ Vogel, Benjamin: *Dokumentation av Kulturens musikinstrumentssamling* (Katalog som förvaras på Kulturen i Lund).

¹⁸ Korrespondens med Musikmuseets intendent Hans Riben.

¹⁹ Korrespondens med Musikmuseets intendent Hans Riben.

²⁰ Tack till intendent Barbro Ilvemo vid Göteborgs Stadsmuseum som utförde dokumenteringen av instrumentet.

²¹ Tack till Eva Lundblad vid Östergötlands länsmuseum som utförde dokumenteringen av instrumentet.

²² Tack till Göran Grahn som utförde dokumentationen av instrumentet.

²³ Tack till magasinförståndare Jan-Olov Spira som utförde dokumentationen av instrumentet.

UTLANDSSTUDENT I FREIBURG

Freiburg ligger i Baden-Württemberg i sydvästra Tyskland, belägen mellan Rehn och Schwarzwald. Det sägs att staden skall ha mest soltimmar i Tyskland... Det är en utpräglad studentstad och universitetet är ett av Tysklands äldsta och förnämsta. En betydande del av innerstaden klarade sig igenom kriget bl.a. domkyrkan från 1200-talet, kvarteren kring den och delar av den gamla stadsmuren, de och alla smala gränder och myllrande torg, biergartens och bryggerier ger staden en slående charm. Schwarzwalds skogsklädda berg och Rehndalens vingårdar bryter upp ur själva innerstaden och med linbana från södra delen av staden kommer man vackert upp på Schauinsland ca 1200 m med utsikt både in

kände hade varit, dessutom var det lätt för mig att åka runt i Tyskland för att pröva lärare eftersom flera av mina kolleger från EUYO bor och studerar där. Att använda en vecka för att hälsa på goda vänner och prova lärare är ju nästan som en semester. Det hela ledde till inbokade lektioner med Schneider, Neunecker och Sanders. Tre mycket intressanta lektioner med tre fullkomligt olika lärare av vilka jag har tagit till mig en del av dem var. Intressant för er som skulle vilja göra en liknande provspelsrunda är att alla var oerhört vänliga och intresserade av mig och Sverige och vår horntradition och ingen av dem ville ta emot någon betalning för den tid de ägnade mig.

Min provlektion med Bruno var ganska ansträngande för självförtroendet då hela halvtimmen gick ut på att hitta mina begränsningar. Det tog honom en halv sats Mozart 2 att höra vad som var mina svaga punkter och sen bar det av i utforskandet, -pröva såhär, -spela det här. Han spelar alltid mycket själv på lektionerna och jag har aldrig hört någon spela så vackert, så inspirationen är det ju inget fel på. Efter denna kavalkad i Magnusbrister sade professorn, -tack, vi ses imorgon kl

14.30. Det var med tunga steg jag lämnade lektionssalen...

Dagen efter fick jag en prioriteringsordning och övningar till de moment som jag behövde se till att arbeta väldigt konsekvent med. Han gav mig mål som var realistiska och medel att uppnå dem och plötsligt kändes gårdagens lektion som en av de vettigaste jag haft. Jag hörde mig för om det fanns plats i klassen och han sa att jag fick söka (de andra i klassen sa mig att det betydde att jag

var godkänd) samt att om jag skulle gå för honom så kommer jag aldrig att få spela något som jag redan kan. Jag bestämde mig efter hela min provspelsrunda att det var i Freiburg jag ville studera och det där han sa om att spela säker man redan kan, det stämde.

Jag läste två terminer för Bruno i Freiburg, sommarterminen (april till juni) och vinterterminen (oktober till februari). Hornklassen var minst sagt internationell, vi kom från Sverige, Tyskland, Spanien, Frankrike, Polen, Japan, Taiwan, Island, Kanada och Finland. Sammanhållningen var god, alla nya studenter bjöds snabbt in till WG (Wohnungsgemeinschaft) -party, och biergartens för att tillsammans leva den tyska kulturen (Öl, vin, Spätzle och Glühwein), eller bara spela brädspel på tyska (scrabbles är svårt). Många i klassen kunde inte engelska så det gällde att lära tyska i en rasande fart. Vågar man bara prata på så löser sig dock det mesta.

Några av mitt års absoluta höjdpunkter förutom alla lektionerna, var hornklassens resa till Valencia för att delta i det internationella hornseminariet samt julavslutningen då Bruno bjöd på Schweizisk Käsefondue med på tok för mycket Kirschwasser.

Mina erfarenheter av mitt år i Freiburg har varit väldigt nyttiga men ibland jobbiga att få. Jag var vid flera tillfällen nog så irriterad på både Bruno och den Tyska Byråkratin, men i det första fallet övervägdes det jobbiga av alla skratt och i det andra av alla nya vänner jag fick. Själv vill jag nog vila upp mig i Stockholm ett tag till innan jag ger mig av på ett liknande äventyr, men att rekommendera en vistelse i Freiburg för andra, är lätt!

Undrar du något om Tyskland, Freiburg, Bruno Schneider eller om mina studier där, svarar jag glatt på det jag kan, 070-659 31 52. Tack för mig.

Magnus Westerberg

Bruno och Magnus

över Frankrike och ner mot de Schweiziska alperna.

Att jag hamnade i Freiburg för att studera horn för professor Bruno Schneider berodde på lika delar slump/tur och en fast beslutsamhet att hitta en så bra hornlärare som möjligt. Jag visste att jag ville iväg och fick många förslag på städer, hornister och länder från flera av mina hornkolleger. Valet av Tyskland kom sig nog av att både Norge och Finland kändes väl nära och jag ville prova något nytt dit ingen jag

BERNHARD CRUSELL

KLARINETTVIRTUOS OCH TONSÄTTARE – NÅGRA
FUNDERINGAR KRING HANS FÖRHÅLLANDE TILL HORNET

När Crusell blev kollega med hornisten Hirschfeldt i hovkapellet i början av 1800-talet så fick Crusell en spelkamrat och vän, resten av sitt liv. De spelade mycket kammarmusik tillsammans. Hirschfeldt med sin omtalat vackra ton och tekniska briljans imponerade på Crusell och han fick god inblick i naturhornets möjligheter både som soloinstrument och i operalitteraturen. Förhållandet mellan dem har flera likheter med Mozart och Leutgeb. När Crusell skrev sin Sinfonia Concertante op. 3 ca 1808 för klarinett, horn och fagott och orkester så finns många likheter med Mozarts Sinfonia Concertante, som t.ex. i inledningen och i variationssatsen. Den virtuosa hornstämman visar vilken oerhört skicklig hornist Hirschfeldt var. Verket framfördes minst 12 gånger i Stockholm under en 20-års period. Det inledande orkesterförspelet tycker jag är bland det bästa Crusell har komponerat. Det finns glädjande nog två svenska inspelningar av verket. Dels med Ib Lanzky-Otto på BIS CD 495 och med Ivar Olsen på Musica Sveciae MSCD 527. Konsertrion för klarinett, horn och fagott spelades för första gången 1814 och är förmodligen skriven samma år. Verket spelades av Crusell, Hirschfeldt och Frans Preumayr. De spelade ofta tillsammans i t.ex. Beethovens septett och givetvis hans egen Concertante op. 3. Trion ställer höga tekniska krav på alla instrumentalisterna. Hornistens löpningar är på några ställen väldigt lika Concertantens op. 3, skillnaden är att nu är det F-Dur mot Concertantens B-Dur. Tyvärr finns trion inte bevarad i Crusells autograf. Det finns en

avskrift med en klarinettkadens, men även en version med fagottkadens. Jag vågar påstå att de tre musikerna turades om att spela kadensen, men tyvärr finns ingen nedtecknad hornkadens. Verket är publicerat på Hans Busch Musikförlag. Det finns en CD-inspelning med hornisten Bengt Olerås på MID Records CD 90022 och en finsk inspelning med hornisten Olli Hirvonen på Fifty-Fifty records FFCD 1010.

För oss hornister finns av Crusell även tre hornkvartetter som även kallas Echostycken för fyra valthorn. De skrevs under Crusells tid som musikdirektör vid Livgrenadjärregementet i Linköping. Musiken är enkel till sin karaktär, men roande att spela med sina stopphornseffekter. Verket är publicerat på Hans Busch Musikförlag. Mig veterligen finns ingen inspelning att tillgå av verket.

1805 framfördes Variationer för horn och orkester. Den enda uppgift som finns om verket är att temat är från Åhlströms melodi "När jag dricker snillets Gud". Verket har aldrig återfunnits.

1807 omnämns för första gången en hornkonsert av Crusell som framförts i Stockholm, även ett Adagio och Rondo finns omnämnt som skrivits av Crusell. Verken finns inte angivet i Crusells egen verkförteckning från 1837. Ett par musikforskare har ansett att förklaringen finns i att tonsättaren till första satsens Allegro inte är Crusell utan tonsättaren K K Eder och att endast Adagio och Rondo (sats 2 och 3) är från Crusells penna. Musikforskaren Åke Edenstrand fann 1982 första satsens Allegro på livregementets dragonmusikkårs notarkiv.

Allegrot var arrangerat för solohorn och 11 mässingsinstrument (2 kenthorn, 3 valthorn, 2 trumpeter, 3 tromboner och ett basinstrument). Arrangemanget var från 1840 och vid pennan var Crusells svärson, fagottisten i hovkapellet Frans Preumayr. Han var även musikdirektör vid livregementet. Det finns två inspelningar av verket. Den första med Johan Åhnberg som solist och Musikhögskolan i Stockholms brassensemble på skivmärket KMH-CD2. Den andra inspelningen är engelsk med hornisten Andrew Clarke Och London Gabrieli Brassensemble på Hyperion CDA 67119. Alla spelar på tidstroga instrument.

Glädjande för alla oss hornister har nu ytterligare material hittats av hornkonserten. Solohornstämman till första satsen, Allegro, har återfunnits. Om man jämför Edenstrands utgåva med denna nya hornstämman så ser man att det inledande orkesterförspelet är 26 takter i brassversionen och 48 takter i orkesterversjonen. I ett av mellanspelelen fattas 8 takter i brassversionen. Solohornstämman till andra satsen har beteckningen Romance cantabile. Det är 62 taktens mycket vackert hornsolo. När det gäller tredje satsen har den beteckningen Rondo allegro och här finns 111 takter av hornstämman bevarade. Det är väldigt roligt att hornkonserten har fått ytterligare några pusselbitar mot en slutgiltig lösning på gåtan om hornkonserten. Det vore en dröm för oss hornister om hela orkestermaterialet och solohornstämman kom fram ur gömmorna, om de nu finns kvar i något arkiv!

Lennart Svensson

Romance cantabile

B. Cruell

Musical score for Romance cantabile, B. Cruell. The score is in 3/4 time and G major. It consists of ten staves of music. The first staff begins with a *dolce* marking. The second staff has a *sf* marking and a triplet of eighth notes. The third staff has a *f* marking. The fourth staff has a *pp* marking. The fifth staff has a *f* marking. The sixth staff has a *p dolce* marking. The seventh staff has a *sf* marking and a triplet of eighth notes. The eighth staff has a *dimin.* marking. The piece concludes with a final note on the tenth staff.

Rondo allegro

Musical score for Rondo allegro. The score is in 2/4 time and G major. It consists of ten staves of music. The first staff begins with a *p* marking. The second staff has a 7-measure rest. The third staff has a 7-measure rest. The fourth staff has a 18-measure rest. The fifth staff has a 1. and 2. ending. The sixth staff has a 4-measure rest. The seventh staff has a *f* marking. The eighth staff has a *p* marking. The ninth staff has a *cresc.* marking and a *f* marking. The piece concludes with a final note on the tenth staff.

IN MEMORIAM

Hornisten och pedagogen Åke Jönsson har avlidit i en ålder av 71 år. Åke var en hornist och trumpetare som med sitt stora kunskande inom sitt yrke lämnat många spår efter sig både inom det klassiska området och inom jazzen.

Åke Jönssons Orkester bildades i början av 1950-talet i Härnösand. Orkestern fick snabbt fäste i den absoluta toppen i landet. Åke blev en rikskändis när hans orkester vann en rad olika tävlingar, bland andra AB-jazzen 1956 och TV-jazzen 1957. Det var som trumpetare och ledare han turnerade land och rike runt och många minns fortfarande när de dansade till tonerna av Åke Jönssons Orkester.

Han flyttade till Öjebyn i början på 1960-talet för studier på musiklinjen vid Framnäs folkhögskola och det var där som valthornet kom att bli hans huvudinstrument. Efter avslutade studier fick Åke anställning vid skolan som bleckblåslärare, främst i valthorn men även trumpet. Anställningen vid Framnäs, som även innehöll undervisning vid Musikhögskolan i Piteå, varade mellan 1963 och 1997.

Många anser att Åke var en musikalisk naturbegåvning som på sitt valthorn tillhörde den absolut högsta divisionen i Sverige. Han turnerade till exempel med Radiosymfonikerna i flera olika länder.

Åke var en av musikerna i Framnäs blåsarkvintett. De fem medlemmarna var lärare vid skolan och hade vid sidan av sin undervisning även förmånen att spela tillsammans. Ensemblen gjorde många framträdanden på scen och i radio och TV. Kvintetten ingick också i en stor satsning som gjordes av Sveriges Television under

några år på 1970-talet, då man ville presentera klassisk musik för tv-publiken.

I början på 1980-talet startades Musik i Pite Älvdal och i samband med detta även de så kallade Mästar-kurserna, som Åke var en av initiativtagarna till. Man lyckades engagera en av de mer berömda hornisterna i världen, Barry Tuckwell, som solist och lärare inte bara en, utan flera gånger vid kurserna. Han medverkade både ensam och tillsammans med sin

Fyra femtedelar av Framnäs blåsarkvintett: Åke Jönsson, horn, Curt Forsberg, klarinett, Stig Eriksson, oboe och Stig Sandlund, fagott. Flöjtisten Sven-Erik Sandlund saknas på bilden.

egen blåsarkvintett, och gav kursdeltagarna stora musikaliska upplevelser. Åkes hand bakom detta kan lätt skönjas.

Anita Andersson,
efter **Jan Bergman**
och hemsidan

<http://åkejönsson.info.se/>

Åke Jönsson, som jag minns honom

Åke hade på många sätt förtjänat att få en artikel i Movitz medan han levde. Kanske hans ödmjuka sätt och försiktiga framtoning av sin egen person gjorde att jag tvekade för länge.

Åke var nämligen ingen man av de stora orden och ville på intet sätt framhäva sig själv. Icke desto mindre var han en duktig pedagog och en mycket skicklig hornist.

Jag hade förmånen att få ha honom som lärare under några år på 70-talet. Jag minns att jag en tid hade problem med min "ambis". (Vem har inte haft det förresten?) Åke var djupt engagerad i mina problem och vi testade olika vägar och resonerade mycket om detta. Tack vare honom kom vi på en lösning som har fungerat sen dess. Så var det alltid.

Åke stöttade och hjälpte oss elever på alla möjliga sätt. Vi var ganska många hornister som gick på de olika musiklinjerna som då var på Framnäs folkhögskola. Vi fick ofta spela i olika sammanhang. Åke hjälpte oss att få vik i de olika orkesterföreningarna i närheten. Vi hade ständigt uppdrag i ensembler av olika slag både på skolan och i musiklivet utanför. Det var förstås oerhört nyttigt och lärorikt.

Under alla år så spelade vi också hornkvartett. Denna unika ensemble utgjorde höjdpunkten på veckans musicerande och jag vill påstå att den ofta lät mycket bra. Åkes ambitioner med oss sträckte sig även utanför Framnäs. För att vi skulle lära känna andra hornister och vidga vårt musikkunnande ordnade han med resor till Stockholm där vi fick gå på konserter och träffa Wilhelm, Ib, Rolf, Gunnar, Ivar, Susan och många fler. Det var otroligt spännande och roliga turer. För att det skulle bli så billigt som möjligt för oss fattiga studenter, reste vi med tåg och bodde på Frälsningsarméns hotell i Gamla stan. Det var nog det billigaste som fanns. (Det finns inte

längre kvar, jag har kollat.) Åke reste och bodde förstås lika enkelt som vi.

Min beundran för Åke och hans hornspel var stor. Jag minns bland annat hans oerhört proffsiga framförande av Mozarts 2:a hornkonsert under en sommarkurs. Det fram-

kallade rysningar av välbehag och var en stark musikupplevelse. Vi är många som har honom att tacka för en väldigt fin utbildning. Han har betytt mycket för mitt eget musicerande och gör att jag fortfarande efter många år i en mycket liten musikskola med under-

visning i klass och diverse andra instrument fortfarande känner att jag med stolthet kan kalla mig hornist.

Börje Andersson, Vidset

LITEN HORNTRÄFF MED STORA PLANER

Den 4 juni var det hornträff i Örebro. Vi var elva hornister som samlades. En bra blandning och trevliga pratstunder mellan kulturskoleelever, amatörer, en högskoleaspirant och yrkesmusiker. Vi träffades på Kulturskolan och under

eftermiddagen pågick ett flitigt repeterande inför kvällen men också fika med horns snack. De flesta av deltagarna är eller har varit elever till Staffan Sjösvärd, hornlärare på Örebro kulturskola. Det var också han och jag som låg bakom planeringen. Målet är en hel

dag fylld med flera ensembler och olika aktiviteter för alla intresserade hornister i Örebrotrakten. Britt!). Där fanns bland annat "Norsk Marsj" av Bojanovskij för sex horn som vi särskilt fastnade för. Förutom den blev det mest välkända hornkvartettlåtar och naturligtvis en del av Staffans hornkvartettarrangemang på repertoaren.

Evelina Mårtensson, Lovisa Birger och Tomas Larsson

dag fylld med flera ensembler och olika aktiviteter för alla intresserade hornister i Örebrotrakten.

Vi hade letat fram lite noter för stor hornensemble. Eva Britt Ewnergert i Jönköping skickade en hel bunt (tack Eva

Dagen avslutades med en konsert i Adolfsbergskyrkan. Konserten blev nästan en timme tack vare Staffan Sjösvärds eminenta presentation och jag tror att alla var nöjda och glada när konserten var över. Även publiken!

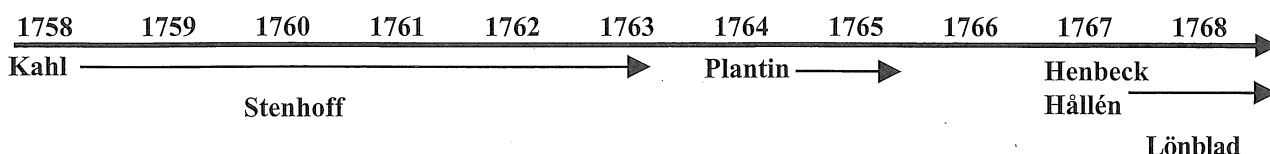
Nästa år ska vi ses igen och då hoppas vi att fler vill vara med. Alla hornister är välkomna. Vid intresse och frågor ring mig, Anna Roos, på telefon 019-22 63 19.

Anna Roos, frilanshornist.

RÄTTELSE

TYVÄRR BLEV TABELLEN ÖVER HORNISTER I LUNDS AKADEMISKA KAPELL I FÖRRA NUMRET INTE HELT BEGRIPLIG. DÄRFÖR PUBLICERAR VI HÄR DEN RÄTTA OCH HOPPAS ATT DEN NU BRINGAR KLARHET.

Preliminärt schema över hornisterna i Lunds Akademiska Kapell under decenniet 1758 – 1768. Utöver kapellisterna kunde även stadsmusikanter från regionen hyras in för särskilda tillfällen.

NORDISKT HORNSEMINARIUM

4-10 JULI 2006

2006 ÅRS HORNHÄNDELSE VÄNTAR DIG I VARA!

Mitt på den vackra Västgötaslätten ligger det lilla samhället Vara. Den lilla kommunen lyckades med något som inte ens är alla stora städer förunnat; de byggde ett eget konserthus. Vi i Svenska Hornsällskapet har låtit oss inspireras av deras entusiasm och framåtanda när vi planerar det sextonde Nordiska Hornseminariet 4-10 juli 2006.

Vi kommer att bo, äta och ha några aktiviteter på Vara folkhögskola. Restera tid kommer vi att tillbringa i Vara Konserthus. Gå gärna in på nätet och titta på

www.varakonserthus.se.

Vi kommer att gästas av en framstående efterträdare till den ryska horntraditionen; Bujanovskyeleven **Andrei Gloukhov**, solohornist i S:t Petersburgs Filharmoniska Orkester och lärare vid S:t Petersburgs Konservatorium. Med sig har han sin fru, tillika pianist, Natalia Govorova. Hon var under många år pianist till Bujanovsky när han undervisade på S:t Petersburgs Konservatorium.

Ett preliminärt ja har vi fått från **Christian Dallmann**, professor vid Universitätt der Künste i Berlin, en av de mest framgångsrika pedagogerna i Tyskland idag. Christian Dallmann var elev till Kurt Palm.

I år har vi även valt att belysa det mångfacetterade nordiska hornspelet genom att bjuda in följande hornprofiler från de fem nordiska länderna:

Stefán Jón Bernharðsson

Hornist i Islands Symfoniorkester.

Annamia Eriksson

Hornist i Kungliga Hovkapellet. Hon har i dagarna vunnit fjärde-

hornplatsen i Danmarks Radioorkester och ska provtjänstgöra där hösten 2006.

Jan Olav Martinsen

Hornist i Oslofilharmonien och lärare vid Norges Musikhögskola.

Markus Maskuniitty

Solohornist i Tysklands Symfoniorkester i Berlin och professor vid Högskolan för Musik och Teater i Hannover.

David Palmqvist

Solohornist i Danmarks Radioorkester.

Dessutom medverkar:

Lisa Ford

Solohornist i Göteborgs Symfoniker och lärare vid Musikhögskolan vid Göteborgs universitet och Musikhögskolan Ingesund.

Sören Hermansson

Assisterande professor vid University of Michigan.

Ib Lanzky-Otto

Solohornist i Kungliga Filharmoniska Orkestern i Stockholm.

Frøydis Ree Wekre

Professor i horn och kammarmusik vid Norges Musikhögskola.

...och många, många fler.

Som du ser är det många intressanta hornister som vi bjudit in till seminariet. En del kommer bara att delta två till tre dagar, så boka upp hela veckan om du vill höra alla inbjudna.

Vi gör en stor ungdomssatsning tillsammans med RUM:s distrikt i Västsverige och Kulturskolan i Vara. De två första dagarna kommer ungdomar från musik- och kulturskolor att särskilt bjudas in till ensemblespel, konserter med mera.

För lärarna blir det tre pedagogiska seminarier med **Frøydis Ree Wekre**, **Erja Juokamu-Ampuja**, **Maria Becker Gruvstedt** och **Annmari Wangin**. Seminarierna kommer att handla om brasslek, rekrytering, kreativt lärande och improvisation/gehör.

Svenska Hornsällskapet har dessutom genom Lisa Fords initiativ ett väldigt intressant utbytesprojekt med Sydafrika på gång. Om alla ansträngningar lyckas kommer det Nordiska Hornsymposiet att få besök av 10 högskolestudenter, två lärare och 4 musiker och vi kommer att skicka ner en delegation av hornister till det 38:e Internationella Hornsymposiet i Kapstaden 21-29 juli 2006.

På Nordiskt Hornseminarium 2006 väntar dig ett smörgåsbord av Master Classes, clinics, föredrag, ensemblespel, konserter, utställningar och mycket annat. Vår ambition är att du ska få ut så mycket som möjligt av veckan antingen du är fritidsmusiker, lärare, student, ungdom eller professionell hornist. Så boka redan nu in den 4-10 juli för Nordiskt Hornseminarium 2006!

Har du frågor hör av dig till:

Annmari Wangin,

annmari.wangin@telia.com

+46 708 60 55 79

eller

Sofia Nygren +46 11 17 27 33.

Välkommen!